

Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ 01-2022

Η ΛΑΡΚΟ και οι φορολογούμενοι

Γεώργιος Κ. Μπήτρος και Κωνσταντίνος Σαραβάκος

Δεκέμβριος 2022

Η ΛΑΡΚΟ και οι φορολογούμενοι¹

Γεώργιος Κ. Μπήτρος² και Κωνσταντίνος Σαραβάκος³

Σύνοψη

Σ' αυτό το δοκίμιο κάνουμε μια εκτίμηση του κόστους με το οποίο έχουν επιβαρυνθεί οι Έλληνες και οι Ελληνίδες φορολογούμενοι από την ανάληψη εκ μέρους του δημοσίου της ιδιοκτησίας και διαχείρισης της εταιρείας Γενική Μεταλλευτική και Μεταλλουργική ΑΕ, η οποία είναι γνωστή στο ευρύ κοινό ως ΛΑΡΚΟ. Από την ανάλυση των απολογιστικών στατιστικών στοιχείων που καταφέραμε και συλλέξαμε προέκυψε με σχετικά ασφαλείς υπολογισμούς ότι μέχρι το 2019 οι φορολογούμενοι είχαν επιβαρυνθεί σε μεν τρέχουσες τιμές με το ποσό των 3.62 δις Ευρώ, σε δε σταθερές τιμές του 2015 με το ποσό των 5.77 δις. Ευρώ. Έκτοτε, η επιβάρυνση αυτή συνεχίζει βέβαια να διευρύνεται αφού, για παράδειγμα, το 2020 η εταιρεία χρωστούσε α) περίπου 480 εκατ. Ευρώ σε ληξιπρόθεσμες οφειλές, κυρίως προς Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς (ΔΕΚΟ), β) παράνομες κρατικές ενισχύσεις ύψους 135,8 εκατ. Ευρώ, και γ) τα καθόλου ευκαταφρόνητα ποσά που το Ελληνικό δημόσιο συνεχίζει να καταβάλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για όσο διάστημα οι παράνομες κρατικές επιδοτήσεις δεν ανακτώνται. Συνεπώς, όταν στο μέλλον προοδευτικές και μη κυβερνήσεις αναλαμβάνουν δήθεν να «εξυγιάνουν και να αποδώσουν στον ανταγωνισμό αποτυγχάνουσες ιδιωτικές επιχειρήσεις», οι Έλληνες φορολογούμενοι θα πρέπει να γνωρίζουν ότι αργότερα η γρηγορότερα θα κληθούν να πληρώσουν το κόστος που συνεπάγεται αυτή η τεκμηριωμένα αποτυχημένη βιομηχανική πολιτική.

Λέξεις κλειδιά: Προβληματικές επιχειρήσεις, υπερχρεωμένες επιχειρήσεις, Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων, βιομηχανική πολιτική, Παράνομες επιδοτήσεις, Προβληματική διακυβέρνηση.

Συγγραφέας επικοινωνίας:
Γεώργιος Κ. Μπήτρος,
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης
Πατησίων 76, 10434, Αθήνα
Τηλ. 210-8203740, Fax: 210-8238249
E-mail: bitros@aueb.gr

¹ Θέλουμε να ευχαριστήσουμε τους Κ. Χρηστίδη και Γ. Στεφανάκη οι οποίοι με διαφορετικούς τρόπους ενίσχυσαν την εμπιστοσύνη μας στην ανάλυση και τα ευρήματα του παρόντος δοκιμίου. Ομοίως, εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας προς το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών (ΚεΦιΜ) για την ενθάρρυνση, την πολύμορφη υποστήριξη στην πραγματοποίηση της έρευνας, και το ενδιαφέρον στο συγκεκριμένο ερευνητικό αντικείμενο.

² Ομότιμος Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

³ Συντονιστής Ερευνών, Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών (ΚεΦιΜ) - Μάρκος Δραγούμης / Υποψήφιος Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

1. Εισαγωγή

Η πρώτη μεγάλη πετρελαϊκή κρίση το 1973, σε συνδυασμό με την μυριάδα των διοικητικών και διαρθρωτικών στρεβλώσεων που επικρατούν στην Ελληνική οικονομία, κατέστησε τα προϊόντα της Ελληνικής βιομηχανίας λιγότερο ανταγωνιστικά στις εγχώριες και στις διεθνείς αγορές. Ως εκ τούτου, ήδη από τότε άρχισε να αναδύεται μια τάση επιβράδυνσης του ρυθμού επέκτασης της βιομηχανίας, η οποία εντάθηκε τα χρόνια που ακολούθησαν γιατί, από την μια μεριά, η αίτηση της χώρας μας το 1975 για πλήρη ένταξη στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), η οποία δημιουργούσε την προοπτική ανοίγματος των εγχώριων αγορών στον ανταγωνισμό, και από την άλλη, εξελίξεις όπως για παράδειγμα η «Σοσιαλμανία» των κυβερνήσεων της Νέας Δημοκρατίας (ΝΔ), η διαφαινόμενη άνοδος στην εξουσία του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ), και η δεύτερη μεγάλη πετρελαϊκή κρίση το 1979, επέδρασαν αρνητικά. Οι νέες βιομηχανικές επενδύσεις συρρικνώθηκαν θεαματικά. Μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις κατέβασαν ρολά. Άλλες έγιναν προβληματικές. Και πολλές απ' αυτές που λειτουργούσαν ως παραρτήματα ξένων επιχειρήσεων έκλεισαν ή μεταφέρθηκαν στο εξωτερικό. Εν ολίγοις, το επιχειρηματικό κλίμα έγινε καταθλιπτικό, ο πληθωρισμός και η ανεργία έτρεχαν με διψήφιους ρυθμούς, οι υποτιμήσεις του εθνικού νομίσματος διαδέχονταν η μία την άλλη, το εμπορικό ισοζύγιο ήταν βαθιά ελλειμματικό, και το δημόσιο χρέος το 1981, από 12.5% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) το 1974, είχε τουλάχιστο διπλασιαστεί.⁴

Το έτος αυτό αποτελεί ορόσημο της μεταπολεμικής περιόδου για πολλούς λόγους. Ένας εξαιρετικά σημαντικός είναι ότι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, η οποία εξελέγη το 1981 με πρωθυπουργό τον Ανδρέα Γ. Παπανδρέου, εξουσιοδοτήθηκε από τους πολίτες να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα για τον μετασχηματισμό της Ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας στην κατεύθυνση του «Σοσιαλισμού του τρίτου δρόμου». Έτσι, σ' αυτό το πλαίσιο, αν και ήταν πρόδηλα αντιφατικό με την χώρα ήδη εντός ΕΟΚ, το τσουνάμι του κρατισμού γιγαντώθηκε πέρα από τα μη διατηρήσιμα όρια στα οποία είχε φθάσει. Προς επιβεβαίωση αυτού του ισχυρισμού, χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ίδρυση με τον ν. 1386/1983 του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (ΟΑΕ). Από την εισηγητική έκθεση του εν λόγω νόμου πληροφορούμαστε ότι η αποστολή του ΟΑΕ ήταν να καταφέρει κάτι πρωτοφανές στην παγκόσμια οικονομική ιστορία.

⁴ Μέχρι το 1981 ο κλάδος της βιομηχανίας έκανε σημαντική πρόοδο. Ειδικότερα, αύξησε το μερίδιό του στην απασχόληση κατά 40.6%, δηλ. από 14.3% το 1961 σε 20.1% το 1981, ενώ αύξησε την συνεισφορά του στην εγχώρια παραγωγή κατά 89.5%, δηλ. από 13.3% το 1961 σε 25.2% το 1981. Από το 1981 και μετά η βιομηχανία μπήκε σε περίοδο επιβράδυνσης. Από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι υπήρξε σημαντική αποβιομηχάνιση, γιατί από το 1981 έως το 2009 τα μερίδια της βιομηχανίας στη απασχόληση και στην προστιθέμενη αξία μειώθηκαν 42.8% και 23.0%, αντίστοιχα. Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλέπε [Μπήτρος, Καραγιάννης \(2011, Κεφάλαιο 10\)](#).

Ειδικότερα, επιφορτίστηκε με την αποστολή: α) να εξυγιάνει μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις οι οποίες ήταν είτε προβληματικές είτε σε κατάσταση πτώχευσης, β) να μεριμνήσει για την εισαγωγή και την εφαρμογή ξένης τεχνολογίας στην παραγωγή, καθώς και στην ανάπτυξη της εγχώριας, και γ) να προχωρήσει στην ίδρυση και εκμετάλλευση κοινωνικοποιημένων ή μικτής οικονομίας επιχειρήσεων.⁵

Οι Υπουργοί Εθνικής Οικονομίας Γεράσιμος Αρσένης και Οικονομικών Δημήτριος Κουλουριάνος που υπογράφουν την εισηγητική έκθεση του νόμου δεν ήταν ούτε άσημοι ούτε άπειροι οικονομολόγοι. Είχαν λαμπρές σπουδές σε φημισμένα πανεπιστήμια του εξωτερικού και πριν γίνουν υπουργοί είχαν θητεύσει σε θέσεις ευθύνης γνωστών διεθνών οργανισμών. Συνεπώς, αποκλείεται να μην γνώριζαν ότι αυτό που επιχειρούσαν α) στερείτο οποιασδήποτε βάσης στις αρχές της βιομηχανικής θεωρίας και πολιτικής, β) συνοδευόταν από μηδενική πιθανότητα επιτυχίας, γ) θα επιβάρυνε σημαντικά τους φορολογούμενους, αφού ήταν αυτοί που θα καλούνταν σε τελευταία ανάλυση να καλύψουν το κόστος της «εξυγίανσης» των επιχειρήσεων που θα εντάσσονταν, και δ) θα αποθάρρυνε την ανάληψη νέων επενδύσεων στους κλάδους τους. Εντούτοις, για τους δικούς τους πολιτικούς λόγους, μη εξαιρουμένης σίγουρα της συνήθους λαϊκίστικης αποστροφής για την διατήρηση των θέσεων εργασίας, αρκέστηκαν να κλείσουν την έκθεσή τους με την ακόλουθη ευχή:

Η κυβέρνηση πιστεύει ότι σωστή εφαρμογή των σχετικών ρυθμίσεων θα οδηγήσει στην εξυγίανση των προβληματικών επιχειρήσεων, που βέβαια θα κριθούν βιώσιμες.

Όταν έκλεισε ο ΟΑΕ το 2002,⁶ αμφότεροι ήταν εν ζωή. Οπότε είχαν την ευκαιρία να διαπιστώσουν ότι: α) από τις 67 επιχειρήσεις που κρίθηκαν ως βιώσιμες και εντάχθηκαν στο νόμο, οι 63 είχαν ήδη κλείσει, β) Τα ναυπηγεία ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ, ΝΕΩΡΙΟΝ ΣΥΡΟΥ, και ΣΚΑΡΑΜΑΓΚΑ είχαν ιδιωτικοποιηθεί, και γ) η ΛΑΡΚΟ εξακολουθούσε να λειτουργεί, όχι βέβαια γιατί είχε εξυγιανθεί, αλλά γιατί με άμεσους και έμμεσους τρόπους τα ελλείμματά της εταιρείας εξακολουθούσαν να καλύπτονται από την γενική φορολογία.

Χρόνια μετά, ενόψει της πλήρους αποτυχίας του εν λόγω προγράμματος, οι πολίτες θα περίμεναν το κοινοβούλιο να έχει προχωρήσει σε κάποιο απολογισμό, ώστε να βγουν τα αναγκαία συμπεράσματα για το μέλλον. Μέχρι σήμερα δεν έγινε, και όλα δείχνουν ότι το πολιτι-

⁵ Ν. 1386/1983, άρθρο 2, παράγραφος 2.

⁶ Επί κυβερνήσεως ΝΔ και πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη ψηφίστηκε ο Ν. 1882/90. Μ' αυτόν έπαυσε η υπαγωγή προβληματικών επιχειρήσεων στον ΟΑΕ. Έτσι, η δραστηριότητά του περιορίστηκε στην «εξυγίανση» των επιχειρήσεων που είχαν ενταχθεί μέχρι τότε. Τον Μάιο του 2000, επί κυβερνήσεως ΠΑΣΟΚ και πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Σημίτη, ο ΟΑΕ τέθηκε σε καθεστώς εκκαθάρισης. Αυτή τελείωσε το 2002, οπότε όλα τα στοιχεία του ενεργητικού του μεταβιβάστηκαν στο Ελληνικό δημόσιο.

κό σύστημα έχει θέσει την υπόθεση στο αρχείο.⁷ Πλην όμως, η χώρα μας έχει καταδικαστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (ΕΔικ) για παράνομες επιδοτήσεις και είναι υποχρεωμένη να πληρώνει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕπ) αυξανόμενα πρόστιμα για όσο χρόνο οι παράνομες επιδοτήσεις δεν ανακτώνται.⁸ Οπότε, αυτή η υπόθεση ούτε μπορεί, ούτε πρέπει να κλείσει. Γι' αυτό, σε μια προσπάθεια να κρατηθεί στο προσκήνιο του δημόσιου ενδιαφέροντος, προς γνώση και αποθάρρυνση της προσφυγής σε οικονομικές πολιτικές που προάγουν όχι το γενικό καλό αλλά τα ιδιοτελή συμφέροντα οργανωμένων μειοψηφιών, στο παρόν δοκίμιο κάνουμε μια εκτίμηση του κόστους με το οποίο έχουν επιβαρυνθεί οι Έλληνες φορολογούμενοι από την διατήρηση σε λειτουργία της ΛΑΡΚΟ. Από την ανάλυση των απολογιστικών στοιχείων που καταφέραμε και συλλέξαμε προέκυψε με σχετικά ασφαλείς υπολογισμούς ότι κατά την περίοδο 1989- 2019,⁹ που βρισκόταν υπό δημόσια ιδιοκτησία και διαχείριση, οι φορολογούμενοι επιβαρύνθηκαν σε μεν τρέχουσες τιμές με το ποσό των 3.62 δις Ευρώ, σε δε σταθερές τιμές του 2015 με το ποσό των 5.77 δις Ευρώ. Έκτοτε δε, η επιβάρυνση αυτή συνεχίζει να διευρύνεται, αφού, για παράδειγμα, το 2020 η εταιρεία χρωστούσε: α) περίπου 480 εκατ. Ευρώ σε ληξιπρόθεσμες οφειλές, κυρίως προς Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς (ΔΕΚΟ), β) παράνομες κρατικές ενισχύσεις ύψους 135,8 εκατ. Ευρώ, και γ) τα καθόλου ευκαταφρόνητα πρόστιμα που το Ελληνικό δημόσιο συνεχίζει να καταβάλλει στην ΕΕπ ενόσω δεν συμμορφώνεται προς τις αποφάσεις του ΕΔικ. Συνεπώς, αν και από ιστορική και παιδευτική άποψη είναι σκόπιμο να γνωρίζουμε πόσο κόστισε η περιπέτεια του ΟΑΕ, το μέγεθος της ζημιάς για τους φορολογούμενους στην περίπτωση της ΛΑΡΚΟ είναι αρκούντως ενδεικτικό του δυνητικά τεράστιου συνολικού δημοσιονομικού κόστους αυτής της αποτυχημένης οικονομικής πολιτικής.

2. Σύντομο ιστορικό της ΛΑΡΚΟ

Πρόκειται για μια εταιρεία παραγωγής σιδηρονικελίου. Διαθέτει ένα μεταλλουργικό εργοστάσιο στη Λάρυμνα, Φθιώτιδας, ενώ τα μεταλλεία της βρίσκονται στις περιοχές της Εύβοι-

⁷ Οι «φιλελεύθερες» κυβερνήσεις της ΝΔ οι οποίες διαδέχθηκαν τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ μέχρι την πρώτη μεταπολεμική πτώχευση της χώρας το 2009 είχαν πλήρη γνώση του κόστους για τους φορολογούμενους από την εν λόγω απαράδεκτη βιομηχανική πολιτική. Επέλεξαν να αγνοήσουν το κατακλυσμό ακαδημαϊκών και δημοσιογραφικών αναλύσεων στην κατεύθυνση της συμβολής, για παράδειγμα, του [Χρηστίδη \(1984\)](#). Μ' αυτό τον τρόπο επιβεβαίωσαν πέραν από κάθε αμφιβολία την πελατειακή δομή του πολιτικού συστήματος, το οποίο δεν προσιωνίζει παρά μόνο δεινά για τον Ελληνικό λαό.

⁸ Στο Παράρτημα Α παραθέτουμε αναλυτικά τις παράνομες επιδοτήσεις που το Ελληνικό δημόσιο χορήγησε στην ΛΑΡΚΟ, καθώς και τα πρόστιμα τα οποία πρόκειται να πληρώσει η χώρα μας στην ΕΕπ σύμφωνα με την οικεία καταδικαστική απόφαση του ΕΔικ.

⁹ Παρά την επιθυμία και την προσπάθεια που καταβάλαμε να επεκτείνουμε την έρευνά μας μέχρι το 2021, δεν κατέστη δυνατόν να εντοπίσουμε τα απαραίτητα πρωτογενή λογιστικά στοιχεία. Εξ' αυτού του λόγου, αναγκαστικά περιοριστήκαμε στο 2019.

ας, του Νέου Κόκκινου, Βοιωτίας, την Καστοριά, και τα Σέρβια, Κοζάνης. Σύμφωνα με το Γεωλογικό Ινστιτούτο των Ηνωμένων Πολιτειών, το 2017 αποτελούσε έναν από τους κυριότερους προμηθευτές νικελίου στην παγκόσμια αγορά.¹⁰ Αυτή η επισήμανση, σε συνδυασμό με την γεωστρατηγική πλέον σημασία του νικελίου, καταδεικνύει πόσο σημαντική μπορεί να είναι για την χώρα η εκμετάλλευση των υπαρχόντων μεταλλευμάτων νικελίου. Αλλά δυστυχώς, για λόγους που δεν είναι τους παρόντος, ενώ η εταιρεία λειτουργεί για δεκαετίες, δεν κατάφερε ποτέ να ανθίσει, και σήμερα βρίσκεται στο στάδιο της εκποίησης των εγκαταστάσεων και των μεταλλείων της με διεθνή διαγωνισμό.

Στο τμήμα αυτό παρουσιάζουμε ένα σύντομο ιστορικό της ΛΑΡΚΟ. Το κάνουμε γιατί πιστεύουμε ότι από μόνο του αποτελεί ένα ορυχείο γνώσης για τον σκληρό τρόπο με τον οποίο μεγάλες επιχειρηματικές ιδέες συνθλίβονται τελικά από την πολυπλοκότητα και τις διοικητικές στενωπούς του ασταθούς θεσμικού και οικονομικού περιβάλλοντος της χώρας. Η συγκεκριμένη περίπτωση βέβαια δεν είναι ούτε η πρώτη, ούτε η τελευταία. Αλλά προσθέτει στο υπάρχον απόθεμα επιχειρήσεων που γνωρίζουμε ότι συνθλίβησαν κάτω από το αδιαπέραστο σύμπλεγμα των διοικητικών, ρυθμιστικών, τραπεζικών και άλλων πολυεπίπεδων περιορισμών, η συμμόρφωση προς τους οποίους καθιστά την βέβαιη ισοδύναμη απόδοση του κεφαλαίου αποθαρρυντική για επενδύσεις και επιχειρηματικότητα.¹¹

2.1 Η πρώτη περίοδος 1963-1982

Η ΛΑΡΚΟ ιδρύθηκε το 1963 από τον Πρόδρομο Α. Μποδοσάκη στην περιοχή της Λάρυμνας και ξεκίνησε την πρώτη παραγωγή σιδηρονικελίου. Αρχικά στην εταιρεία συμμετείχε και η Γαλλική εταιρεία LE NICKEL με ποσοστό 21,5%. Ωστόσο, το 1968 η τελευταία αποχώρησε και η εταιρεία πέρασε στην πλήρη ιδιοκτησία του Μποδοσάκη. Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της, και πιο συγκεκριμένα από το 1968 μέχρι το 1974, η ετήσια παραγωγή νικελίου αυξανόταν συνεχώς, σημειώνοντας μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 31%.¹²

Τα πρώτα σημάδια παραγωγικής κάμψης εμφανίστηκαν το 1975 όταν η παραγωγή νικελίου της ΛΑΡΚΟ σημείωσε πτώση 2% και οι πωλήσεις νικελίου πτώση 44% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Παρά την μικρή άνοδο του επόμενου έτους (αύξηση 11% και 4% αντίστοιχα) το 1977 σημειώθηκε νέα πτώση: η παραγωγή νικελίου μειώθηκε κατά 42% και οι πωλήσεις νικελίου κατά 5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Το 1978 η παραγωγή και οι

¹⁰ Αλλά το Ινστιτούτο σημείωνε πως οι διαχρονικές ζημιές και τα συσσωρευμένα χρέη της επιχείρησης οδηγούν την κυβέρνηση στην αναζήτηση ιδιωτικοποίησης ή στο κλείσιμό της ([U.S. Geological Survey, 2021, σ. 19.2](#)).

¹¹ Μια εξαντλητική απαρίθμηση, αλλά και βιοματική περιγραφή, των πολυεπίπεδων θεσμικών, διοικητικών και άλλων περιορισμών επί της επιχειρηματικότητας τις δεκαετίες 1950-1980 έχει κατατεθεί από τον βιομήχανο [Τσάτσο \(2021\)](#). Σε πολύ μεγάλο βαθμό, τα ίδια ισχύουν και σήμερα.

¹² Για τα στοιχεία παραγωγής και πωλήσεων, βλ. [Ζευγώλης \(1997\)](#).

πωλήσεις νικελίου της ΛΑΡΚΟ σημείωσαν σημαντική αύξηση 55% και 69% αντίστοιχα, για να επέλθει από το επόμενο έτος μία περίοδος τεσσάρων ετών πτωτικής πορείας μέχρι το 1982. Η ετήσια παραγωγή νικελίου από το 1974 στο 1982 μειώθηκε κατά 70%, ενώ η αντίστοιχη μείωση των πωλήσεων μειώθηκε κατά 72%. Οι επενδύσεις της περιόδου 1976-80 δεν απέδωσαν την προσδοκώμενη αύξηση της παραγωγικότητας με αποτέλεσμα, το αυξημένο κόστος λειτουργίας της επιχείρησης σε συνδυασμό και τις χαμηλές τιμές του νικελίου στην αγορά δημιούργησαν στην εταιρεία μεγάλο οικονομικό πρόβλημα ([Ζευγώλης, 1997, σ. 16](#)).¹³

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 ξεκίνησαν ορισμένες προσπάθειες διάσωσης της ΛΑΡΚΟ με τον τότε πρωθυπουργό Γεώργιο Ι. Ράλλη να επιτυγχάνει την χρηματοδότηση της εταιρείας από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (ΕΤΕ) και άλλα πιστωτικά ιδρύματα. Πιο συγκεκριμένα, καθώς η καθαρή λογιστική αξία της εταιρείας ήταν αρνητική και άγγιζε τα 35 εκατ. Ευρώ ([Κορφιάτης, 2008](#)), στις 21 Οκτωβρίου 1982 τέθηκε σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης σε λειτουργία, και ο έλεγχός της πέρασε στην ΕΤΕ (55%), στην Εμπορική Τράπεζα (ΕΤ) (19%) και στην Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων (ΑΕ-ΕΧΠΛ), του ομίλου εταιρειών Μποδοσάκη (25%).¹⁴ Η νέα χρηματοδότηση της εταιρείας από πιστωτικά ιδρύματα, σε συνδυασμό με την προνομιακά χαμηλή τιμή ενέργειας που είχε εξασφαλίσει από την Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ), έδωσαν στην ΛΑΡΚΟ μια νέα ευκαιρία, αλλά μέσα σε ένα δύσκολο εθνικό και διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

2.2 Η δεύτερη περίοδος, 1983-1989

Όπως επισημάναμε στην εισαγωγή, ήδη από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση το 1973 η ελληνική βιομηχανία πέρασε σε μία φάση μέτριας αποβιομηχάνισης αρχικά, η οποία επιταχύνθηκε στην συνέχεια. Ειδικότερα, η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση του 1979 οδήγησε σε μεγάλη αύξηση των ζημιογόνων βιομηχανικών επιχειρήσεων, μεταβάλλοντας την αναλογία τους προς τις κερδοφόρες κατά 10,7 ποσοστιαίες μονάδες μέσα σε 7 χρόνια, ήτοι από 32,8%, το 1975-6 σε 43,5% το 1982-3,¹⁵ ενώ παράλληλα οι βιομηχανικές επιχειρήσεις έπρεπε να ανταπεξέλθουν τον επερχόμενο ανταγωνισμό από την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ.

Το 1983 οι ετήσιες πωλήσεις νικελίου της ΛΑΡΚΟ ήταν 55% χαμηλότερες σε σχέση με το 1974 και η αντίστοιχη αξία των πωλήσεων νικελίου χαμηλότερη κατά 52%. Ωστόσο, η άνοδος των τιμών νικελίου στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80 οδήγησε σε αύξηση της πα-

¹³ Οι αυτοχρηματοδοτούμενες επενδύσεις της περιόδου 1976-1980 αφορούσαν κυρίως την παραγωγή κοκκοποιημένου σιδηρονικελίου και την εγκατάσταση ταινιόδρομου μήκους 7,5 χιλιομέτρων στα μεταλλεία της Εύβοιας. ([Φλουδόπουλος, 2020](#))

¹⁴ Βλ. [Παπαϊωάννου \(2017, σσ. 223-224\)](#).

¹⁵ Βλ. [Σακελλαρόπουλος \(2011, σ. 14\)](#).

ραγωγής, ξεπερνώντας το 1988 τους 13 χιλιάδες τόνους νικελίου (+107% σε σχέση με το 1983 σε αξία πωλήσεων) και σε ταμειακά διαθέσιμα κοντά στα 18 εκατ. Ευρώ. Ωστόσο, το χρέος της εταιρείας προσέγγιζε τα 85 εκατ. Ευρώ ([Κορφιάτης, 2008](#)).

Το 1987, η ΛΑΡΚΟ εντάχθηκε στον ν. 1386/1983 για τις προβληματικές επιχειρήσεις με σκοπό την εκκαθάριση. Η εκκαθάριση διήρκησε από τις 17 Μαΐου 1987 έως τις 2 Φεβρουαρίου του 1989. Παρά τις προσπάθειες ιδιωτικοποίησης, ελλείψει αγοραστή, στις 14 Δεκεμβρίου 1988 διενεργήθηκε πλειστηριασμός από τον ΟΑΕ, στον οποίο ο ίδιος ο ΟΑΕ αναδείχθηκε υπερθεματιστής, εξαγοράζοντας τα πάγια της εταιρείας.¹⁶ Το κυκλοφορούν ενεργητικό της ήταν πάνω από 20 εκατ. Ευρώ, ενώ ως τον Μάιο του 1989 πραγματοποίησε κέρδη ύψους 20,5 εκατ. Ευρώ, εκμεταλλευόμενη την άνοδο των τιμών. Τα κέρδη, ωστόσο, πέρασαν στον ΟΑΕ.¹⁷ Στις 18 Μαΐου του 1989 ιδρύθηκε η «νέα» ΛΑΡΚΟ με μετόχους τη ΔΕΗ (30%), τον ΟΑΕ (30%), την ΕΤΕ (23%) και την ΕΤΕΒΑ (17%).

2.3 Η νέα ΛΑΡΚΟ 1989-2019

Με την ίδρυση της νέας ΛΑΡΚΟ¹⁸ οι ως άνω μέτοχοι κεφαλαιοποίησαν τα υπάρχοντα χρέη της εταιρείας. Την πρώτη πενταετία η παραγωγή νικελίου κυμάνθηκε μεταξύ 15 και 17,8 χιλιάδων τόνους ανά έτος, με εξαίρεση το 1993 όταν η παραγωγή νικελίου ήταν λίγο λιγότερο από 11 χιλιάδες τόνους. Ωστόσο, το 1990 η ΔΕΗ, η οποία κατείχε δεσπόζουσα θέση στην αγορά ενέργειας, αύξησε μονομερώς το τιμολόγιο ρεύματος της ΛΑΡΚΟ έναντι του προνομιακού τιμολογίου που ίσχυε από το 1966, με συνέπεια να δημιουργηθούν χρέη από την εταιρεία προς την μέτοχο της κοντά στα 20 εκατ. Ευρώ ([Ζευγώλης, 1997, σ. 16](#)).

Η ευνοϊκή ρύθμιση τιμολόγησης του ρεύματος επανήλθε το 1995¹⁹ με αναδρομική ισχύ από το 1993, και η εταιρεία το 1996 φαινόταν να έχει κυρίως διαθρωτικά και όχι λειτουργικά χρέη κοντά στα 150 εκατ. Ευρώ ([Ζευγώλης, 1997, σ. 16](#)). Η ρύθμιση του ρεύματος και η διαγραφή των τόκων υπερημερίας το 1998, ύψους 82 εκατ. Ευρώ, οδήγησε την ΛΑΡΚΟ σε μία κεφαλαιακή αναδιάρθρωση με την ΕΤΕ να κατέχει το 36%, το υπουργείο Οικονομικών το 35,4%, και την η ΔΕΗ το 28,6%. ([Κορφιάτης, 2008](#)). Από το 1998 έως και το 2003 η ΛΑΡΚΟ λειτούργησε με μέση ετήσια ζημία 14,3 εκατ. Ευρώ, ήτοι -85,88 εκατ. Ευρώ σωρευτικά για την εν λόγω περίοδο, και από το 2004 άρχισε να εμφανίζει ξανά κέρδη στους ισολογι-

¹⁶ ΦΕΚ 384, Τεύχος Β, 24/05/1989, σελ. 3923.

¹⁷ Ο [Ζευγώλης \(1996, σ. 7-8\)](#) σημειώνει πως στον πλειστηριασμό που διενήργησε ο ΟΑΕ δεν συμπεριλήφθηκε το κυκλοφορούν ενεργητικό της ΛΑΡΚΟ. Αυτό μεταβιβάστηκε στη «νέα ΛΑΡΚΟ», περί της οποίας πιο κάτω, και μάλιστα στην τιμολογιακή του αξία (κοντά στα 20 εκατ. Ευρώ) και όχι όπως έπρεπε στο 20% αυτής. Με τους τόκους υπερημερίας, το 1995 το ποσό αυτό είχε διαμορφωθεί κοντά στα 79 εκατ. Ευρώ,

¹⁸ Τυπικά η Γ.Μ. & Μ. Α.Ε. ΛΑΡΚΟ διαδέχθηκε την Α.Ε.Μ.Μ.Ε.Α. ΛΑΡΚΟ.

¹⁹ Ν. 2367/1995 (άρθρο 20) που ίσχυε αναδρομικώς από 1.1.1993.

σμούς της. Σωρευτικά τα κέρδη της περιόδου 2004-2007²⁰ πλησίασαν τα 75 εκατ. Ευρώ. Από το 2008 η εταιρεία άρχισε και πάλι να εμφανίζει ζημιές. Κομβικός στα αποτελέσματα ήταν ο ρόλος που έπαιξε η αποσύνδεση του ειδικού τιμολογίου που είχε η εταιρεία με την ΔΕΗ από τις διεθνείς τιμές LME του νικελίου. Μάλιστα, έκτοτε η ΔΕΗ προχώρησε σε διαδοχικές αυξήσεις, οι οποίες από 2008 στο 2009 ήταν της τάξεως του 30% ([Φλουδόπουλος, 2009](#)).

Το 2009, ενόψει της πτώχευσης της χώρας και των επερχόμενων μνημονίων λιτότητας, η αποκρατικοποίηση της ΛΑΡΚΟ και των άλλων ζημιογόνων δημόσιων επιχειρήσεων, όπως το Καζίνο Πάρνηθας, οι Ελληνικές Αλυκές, η Εταιρεία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Θεσσαλονίκης, κλπ, μπήκε σε «άμεση» προτεραιότητα. Το ίδιο συνέβη και τα χρόνια 2010, 2011 και 2012.²¹ Στις περισσότερες περιπτώσεις το δημόσιο κατάφερε να απεμπλακεί. Αλλά σ' αυτήν της ΛΑΡΚΟ καμία προσπάθεια δεν απέφερε καρπούς και η λειτουργία υπό δημόσια ιδιοκτησία και διαχείριση συνεχίστηκε.

Το 2013 η ΕΕπ ξεκίνησε έρευνα για τις κρατικές ενισχύσεις προς την εταιρεία. Στο σχετικό κείμενο επισημάνεται ότι η ΛΑΡΚΟ θα μπορούσε να θεωρηθεί προβληματική από το 2008, καθώς από τότε δεν κάλυπτε το κόστος παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα, στο κείμενο αναφέρεται η ακόλουθη διαπίστωση:²²

Όπως αναφέρεται στις παραγράφους (18) έως (25) κατωτέρω, το μετοχικό κεφάλαιο της ΛΑΡΚΟ είναι σήμερα αρνητικό και η επιχείρηση θα μπορούσε να θεωρηθεί προβληματική τουλάχιστον από το 2008. Επιπλέον, η ΛΑΡΚΟ φαίνεται να λειτουργεί χωρίς να καλύπτει το κόστος της.

Το 2014 η ΛΑΡΚΟ διέθεσε το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής της στη διεθνή αγορά. Η συνολική αξία των εξαγωγών της ήταν περίπου 238 εκατ. Ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 14% σε σχέση με το 2013 (IOBE, 2016, σσ. 26-27). Αλλά η περίοδος της κρίσης φανέρωσε σε Ευρωπαϊκό πλέον επίπεδο τα τεράστια οικονομικά προβλήματα της εταιρείας. Από το 2008 μέχρι το 2019 παρουσίασε κέρδη 3 έτη, ήτοι το 2010, 2011, και 2016, και ζημιές τα υπόλοιπα 9.

2.4 Η ΛΑΡΚΟ σήμερα

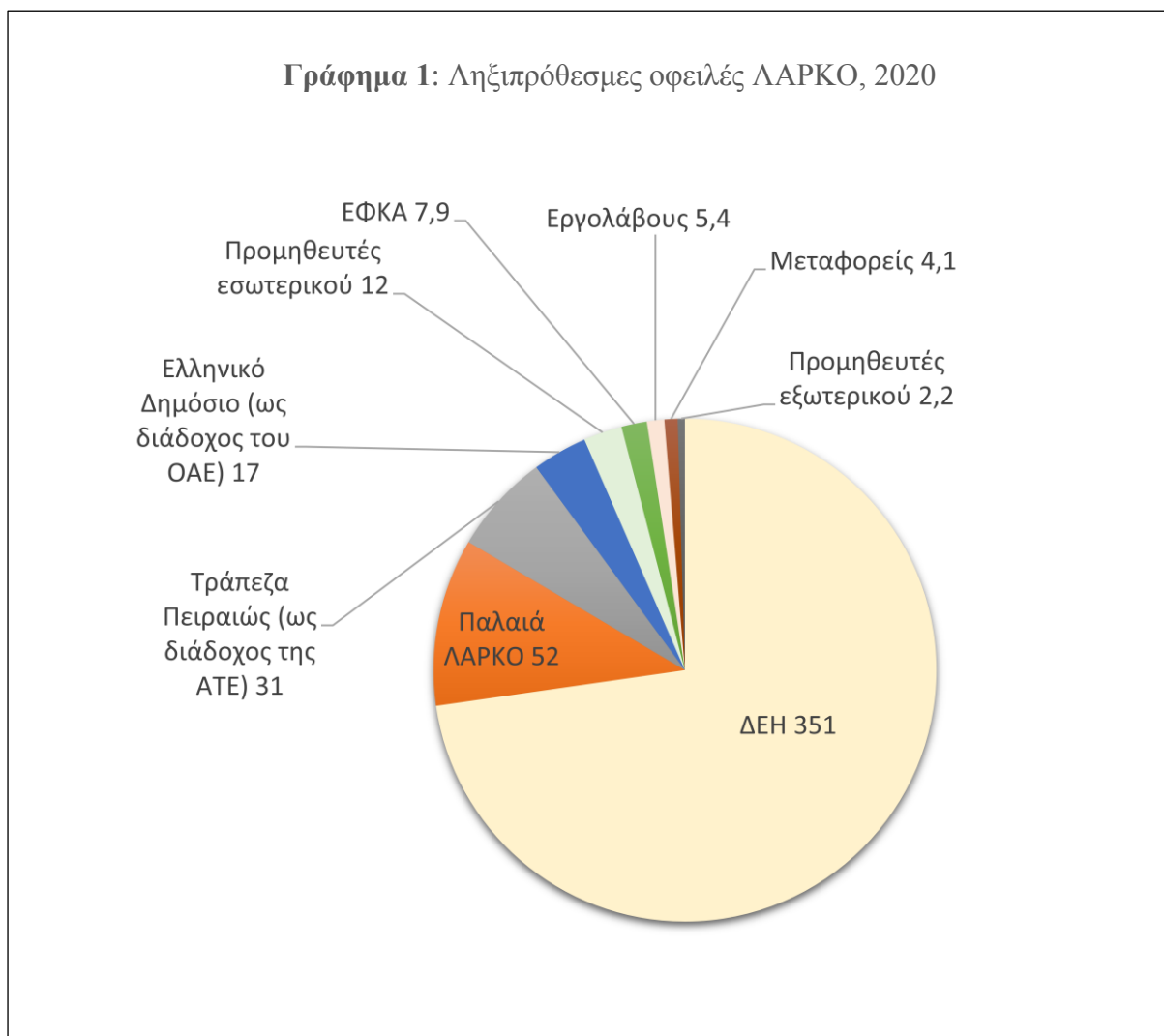
Σύμφωνα με τους [Δασκαλοπούλου, Χατζηγεωργίου \(2020\)](#), το 2020 οι ληξιπρόθεσμες οφειλές της ΛΑΡΚΟ ανέρχονταν στα 500 εκατ. Ευρώ. Το Γράφημα 1 πιο κάτω, το οποίο

²⁰ Η βελτίωση της καθαρής θέσης της ΛΑΡΚΟ την περίοδο 2004-2007 επιτεύχθηκε κυρίως λόγω της σημαντικής αύξησης της τιμής του νικελίου. Επί του σημείου αυτού βλ. σχετικά [Capital.gr \(2006\)](#).

²¹ Βλ. ενδεικτικά: Ομιλία Κ. Καραμανλή στη ΔΕΘ (2009), Ομιλία του προέδρου της ΝΔ στο Ζάππειο (2011), δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου Δ. Κεδίκογλου (2012) και Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (2010, σ. 24).

²² Απόφαση [C\(2013\) 1167](#), 06.03.2013, *Κρατική ενίσχυση SA.34572 (2013/C) (πρώην 2013/NN) – Ελλάδα Εικαζόμενες κρατικές ενισχύσεις υπέρ της επιχείρησης ΛΑΡΚΟ Γενική Μεταλλευτική και Μεταλλουργική ΑΕ*.

προέρχεται από την δημοσίευση τους, απεικονίζει την σύνθεση των εν λόγω οφειλών. Βλέπουμε παράξενα πράγματα για μια εταιρεία η οποία υποτίθεται ότι λειτουργεί στον ανταγωνιστικό τομέα της οικονομίας. Ενώ η εταιρεία κουβαλάει από το μακρύ παρελθόν χρέη 83 εκατ. Ευρώ (31 στην Τράπεζα Πειραιώς και 52 στους πιστωτές της παλαιάς ΛΑΡΚΟ), το ίδιο έτος οφείλει προς την ΔΕΗ, τον ΕΦΚΑ και το Δημόσιο σχεδόν 376 εκατ. Ευρώ. Με άλλα λόγια, το 2020 από τα 500 εκατ Ευρώ οφειλές, η εταιρεία ώφειλε 459 εκατ.

Ευρώ ή πάνω από το 90% στο δημόσιο ή/και δημόσιους οργανισμούς. Συνεπώς, επιβεβαιώνεται πέρα από κάθε αμφιβολία το σκεπτικό της ΕΕπ και του ΕΔικ περί παράνομων επιδοτήσεων και διευκολύνσεων. Το 2020 στις οφειλές της ΛΑΡΚΟ θα πρέπει να προστεθεί επίσης το ποσό της συνολικής μη ανακτηθείσας ενίσχυσης του Ελληνικού Δημοσίου, το οποίο προσδιοριζόταν στα 160 εκατ. Ευρώ.²³

²³ Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ανακοινωθέν Τύπου αριθ. 8/22 Λουξεμβούργο, 20 Ιανουαρίου 2022 Απόφαση στην υπόθεση [C-51/20](#) Επιτροπή κατά Ελλάδα (Ανάκτηση κρατικών ενισχύσεων – Σιδηρονικέλιο).

Σήμερα, το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) κατέχει το μεγαλύτερο μέρος του μετοχικού κεφαλαίου της ΛΑΡΚΟ (55,2%), ενώ ακολουθούν η ΕΤΕ (33,4%), και η ΔΕΗ (11,4%). Επί του παρόντος, μετά και το πρόσφατο πρόστιμο που επιβλήθηκε από το ΕΔικ στην Ελλάδα για παράνομες επιδοτήσεις προς την εταιρεία, το ΤΑΙΠΕΔ ίσως προσπαθεί να επιτύχει την αποκρατικοποίησή της ή και την εκποίηση των περιουσιακών της στοιχείων. Και λέμε ίσως γιατί ο [Στεφανάκης \(2022\)](#) έχει δημοσιοποιήσει πλήρως τις ευθύνες της διοίκησης του εν λόγω ταμείου στην συγκεκριμένη περίπτωση.

3. Πόσο έχει κοστίσει στους φορολογούμενους

Η ΛΑΡΚΟ μέσα σε κάτι παραπάνω από 30 χρόνια, ήτοι μεταξύ 17 Μαΐου 1989 και 2019, κατέγραψε 12 έτη μικρής κερδοφορίας και 18 έτη μεγάλων ζημιών. Αλλά, ενώ τα λογιστικά αποτελέσματα θα αποτελούσαν καλή προσέγγιση στην επιτυχημένη ή μη πορεία μιας ιδιωτικής εταιρείας, δεν ισχύει το ίδιο κριτήριο για εταιρείες υπό δημόσια διαχείριση, για τις οποίες τελικοί ιδιοκτήτες είναι οι φορολογούμενοι. Γι' αυτό, ο στόχος μας εδώ είναι να εκτιμήσουμε πόσο κόστισε στους Έλληνες φορολογούμενοι κατά την περίοδο 1990-2019 που με έμμεσους και άμεσους τρόπους βρισκόταν υπό δημόσια ιδιοκτησία και διαχείριση.²⁴

Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β παραθέτουμε τα πρωτογενή λογιστικά στοιχεία τα οποία χρησιμοποιήσαμε στους υπολογισμούς μας. Πρόκειται για τα καθαρά αποτελέσματα χρήσης, δηλαδή τα κέρδη ή τις ζημιές που η εταιρεία έδιδε στην δημοσιότητα με την δημοσίευση κατά καιρούς των ισολογισμών της. Οι πηγές από τις οποίες τα συλλέξαμε, το νόμισμα στο οποίο είχαν δημοσιευθεί, τα κενά που υπάρχουν και τα αίτια που τα δικαιολογούν, επεξηγούνται στο ίδιο μέρος. Εκεί εξηγούμε επίσης με αρκετή λεπτομέρεια την μεθοδολογία την οποία ακολουθήσαμε προκειμένου να αποτυπώσουμε τις σειρές των καθαρών αποτελεσμάτων χρήσης σε Ευρώ τρέχουσας και σταθερής αγοραστικής δύναμης του 2015. Συνοπτικά, το πρώτο βήμα για την εκτίμηση του δημοσιονομικού κόστους της εταιρείας κατά την περίοδο αναφοράς ήταν να συλλέξουμε τα *καθαρά αποτελέσματα χρήσης (κέρδη ή ζημιές)* από τους ετήσιους ισολογισμούς της. Δεδομένου ότι για κάποια χρόνια αυτά ήταν σε δραχμές και για κάποια άλλα σε Ευρώ, μετατρέψαμε τις δραχμές σε Ευρώ χρησιμοποιώντας τον τυπικό λόγο με τον οποίο η δραχμή εισήλθε στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) της Ευρώπης. Εν συνεχεία, μετατρέψαμε τα ετήσια καθαρά κέρδη ή ζημιές από Ευρώ ονομαστικής ή τρέχουσας αξίας σε σταθερές τιμές αγοραστικής δύναμης του 2015. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήσαμε τον Άρρητο Αποπληθωριστή του ΑΕΠ (Implicit Price deflator of GDP). Τέλος, για

²⁴ Τα λογιστικά στοιχεία του 1989 συμπεριελήφθησαν σ' αυτά του 1990. Γι' αυτό εξάλλου οι σειρές των πρωτογενών δεδομένων στο Παράρτημα Α εκκινούν απ' αυτό το έτος.

την προσέγγιση το κόστους από δημοσιονομικής σκοπιάς χρησιμοποιήσαμε ανατοκισμό βασιζόμενοι στον ακόλουθο συλλογισμό. Καθ' όλη τη διάρκεια που η ΛΑΡΚΟ βρισκόταν υπό δημόσια ιδιοκτησία και διαχείριση, το δημόσιο λειτουργούσε με βαθιά ελλειμματικούς προϋπολογισμούς και δανειζόταν από τις χρηματαγορές του εσωτερικού και του εξωτερικού προκειμένου να καλύπτει τα ελλείμματα. Συνεπώς, οποιαδήποτε καθαρά κέρδη ή ζημιές έκανε η εταιρεία μείωναν ή αύξαναν τα αναγκαία δανειακά κεφάλαια για το δημόσιο, και επομένως το κόστος για τους φορολογούμενους.

Ο Πίνακας 1 πιο κάτω παρουσιάζει τις εκτιμήσεις μας ανά έτος από το 1990 έως το 2019 σε τρέχουσες και σε σταθερές τιμές 2015. Σύμφωνα μ' αυτές, μέχρι το 2019 η ΛΑΡΚΟ είχε

Πίνακας 1: Δημοσιονομικό κόστος της ΛΑΡΚΟ

Έτη	A	B	Γ	Δ	E
1990	9.6	30.0		9.6	30.0
1991	-22.2	- 58.1		31.8	88.1
1992	-27.4	- 62.3	24,1%	73.4	186.8
1993	-59.1	-117.7	23,3%	163.4	375.5
1994	-45.5	- 81.4	20,7%	252.2	551.5
1995	3.1	5.1	17,0%	298.6	651.1
1996	2.8	4.2	14,4%	344.8	749.7
1997	38.4	54.6	9,9%	421.1	883.9
1998	-13.8	- 18.7	8,5%	471.9	979.3
1999	-7.2	- 9.4	6,3%	509.3	1.051.0
2000	0.1	0.1	6,1%	540.5	1.115.3
2001	-27.9	- 34.8	5,3%	598.6	1.211.0
2002	-27.0	- 32.5	5,1%	657.5	1.307.0
2003	-9.9	-11.5	4,3%	696.1	1.375.1
2004	0.2	0.2	4,3%	726.2	1.434.4
2005	21.3	23.5	3,6%	774.5	1.510.4
2006	30.1	32.1	4,1%	837.6	1.605.7
2007	23.0	23.8	4,5%	899.4	1.702.9
2008	-116.3	-114.9	4,8%	1.064.5	1.905.0
2009	-105.5	-101.5	5,2%	1.230.8	2.110.8
2010	6.4	6.2	9,1%	1.349.8	2.309.7
2011	6.6	6.3	15,8%	1.570.8	2.681.9
2012	-34.1	-32.7	22,5%	1.965.9	3.325.3
2013	-76.2	-74.5	10,1%	2.248.4	3.743.2
2014	-39.7	-39.6	6,9%	2.445.9	4.043.8
2015	-79.3	-79.3	9,7%	2.770.2	4.523.0
2016	6.3	6.4	8,4%	3.009.8	4.909.9
2017	-67.5	- 67.7	6,0%	3.261.9	5.276.2
2018	-30.2	-30.3	4,2%	3.430.3	5.529.4
2019	-98.8	- 99.0	2,6%	3.620.9	5.774.8

Σημειώσεις

A. Κέρδη / ζημιές, εκατ. Ευρώ.

B. Κέρδη / ζημιές, τιμές 2015, εκατ. Ευρώ.

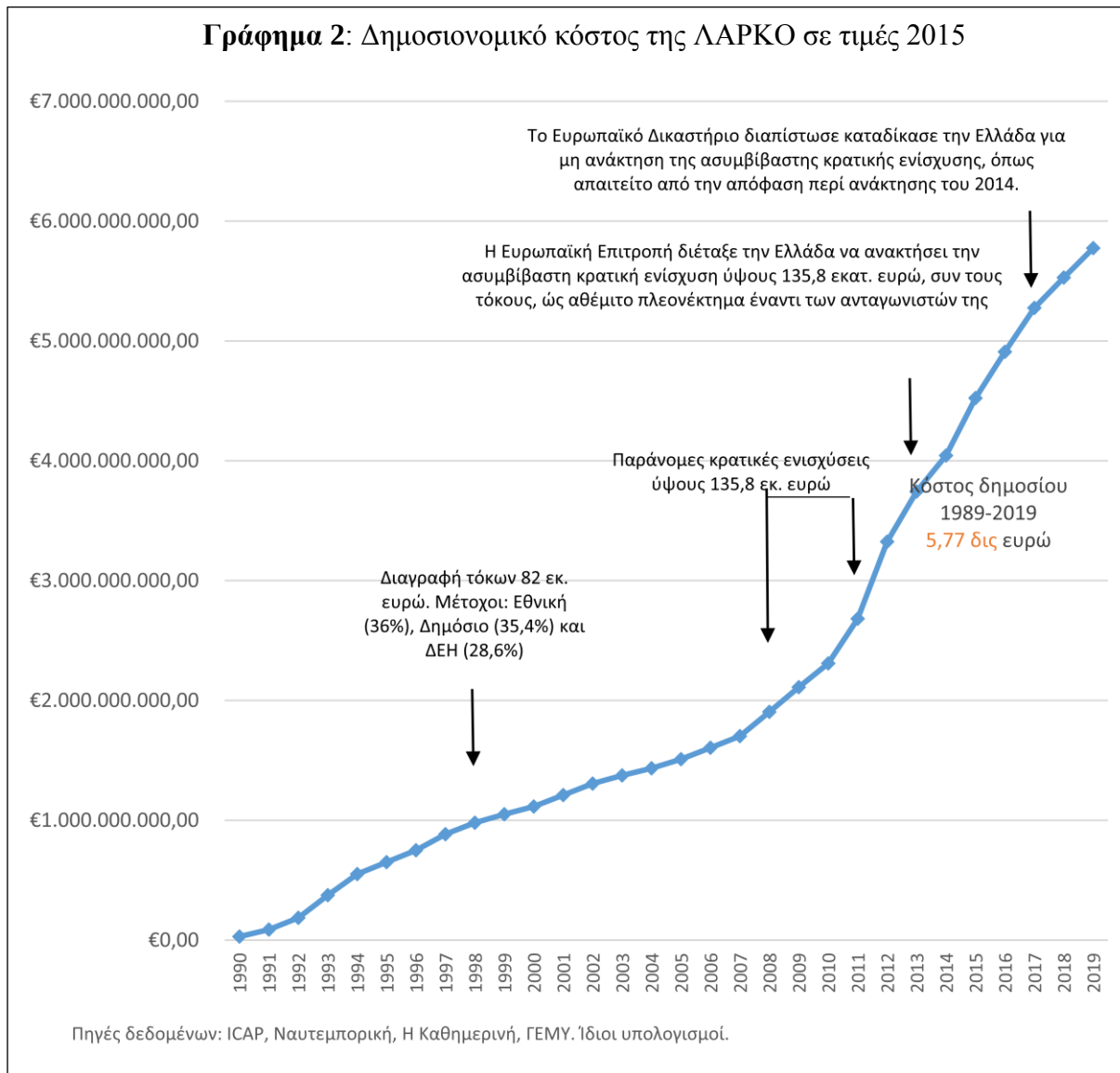
Γ. Επιτόκιο.

Δ. Δημοσιονομικό κόστος, εκατ. Ευρώ.

E. Δημοσιονομικό κόστος, τιμές 2015, εκατ. Ευρώ.

κοστίζει στους Έλληνες φορολογούμενους 3,62 δις ευρώ σε τρέχουσες τιμές ή 5,77 δις ευρώ σε σταθερές τιμές 2015.²⁵

Το Γράφημα 2 παρουσιάζει τα βασικότερα σημεία αναφοράς στην ιστορία της ΛΑΡΚΟ, από την περίοδο που περιήλθε σε δημόσια διαχείριση. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμα και την περίοδο της μεγάλης κρίσης, όπου η Ελλάδα δανειζόταν με πολύ ψηλά επιτόκια, η λειτουργία της ΛΑΡΚΟ συνεχιζόταν με μεγάλα ελλείμματα που χρηματοδοτούνταν άμεσα ή έμμεσα από το δημόσιο.

²⁵ Ο ανατοκισμός ακολούθησε τον κανόνα: Ποσό περιόδου $t = [(\text{Ποσό περιόδου } t-1 * (1 + \text{επιτόκιο περιόδου } t-1) + \text{Ποσό περιόδου } t] * (1 + \text{επιτόκιο περιόδου } t)$. Η σειρά των επιτοκίων που χρησιμοποιήσαμε για τον ανατοκισμό προέρχεται από την βάση δεδομένων AMECO της ΕΕπ. Ειδικότερα, αναφέρεται στην σειρά *Interest rates: Nominal long-term interest rates (ILN)* και τα στοιχεία είναι διαθέσιμα για έτη 1992-2019. Σύμφωνα με την AMECO, το συγκεκριμένο επιτόκιο αναφέρεται σε «*Central government bonds, based on 12-month Treasury bond*», και είναι Διαθέσιμο [εδώ](#), σελ. 102. Χρησιμοποιώντας τα επιτόκια από την σειρά του IMF *Interest rates for government bonds*, τα οποία είναι διαθέσιμα [εδώ](#), τα αποτελέσματα διαφέρουν, αλλά όχι σημαντικά.

4. Σύνοψη, συμπεράσματα, και προτάσεις οικονομικής πολιτικής

Στο τέλος της δεκαετίας του 1970, η ΛΑΡΚΟ υπό ιδιωτική ιδιοκτησία και διαχείριση είχε φθάσει σε αδιέξοδο. Αλλά η κυβέρνηση της ΝΔ με πρωθυπουργό τον Γεώργιο Ι. Ράλλη, για τους δικούς της πολιτικούς λόγους, θεώρησε ότι δεν έπρεπε να πάρει τον δρόμο των αποτυχημένων ιδιωτικών επιχειρήσεων, και την διέσωσε επιτυγχάνοντας την είσοδο της ΕΤΕ και της ΕΤ στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας. Κάτω απ' αυτό το εταιρικό σχήμα η επιχείρηση λειτούργησε μέχρι την ένταξή της στο ν. 1386/1983 το 1987 με δεδηλωμένο σκοπό την εκκαθάριση. Εντούτοις, σύντομα ο δεδηλωμένος σκοπός ξεχάστηκε από την δεύτερη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ με πρωθυπουργό τον Ανδρέα Γ. Παπανδρέου, και η εταιρία αναδύθηκε και πάλι το 1989 με δημόσια ιδιοκτησία και διαχείριση. Με μνημόνια ή μη, σύμφωνα με τους υπολογισμούς που παρουσιάσαμε, μέχρι το 2019, η εταιρεία επέζησε μεταφέροντας τις ζημιές της στους Έλληνες φορολογούμενους. Ειδικότερα, οι φορολογούμενοι επιβαρύνθηκαν σε μεν τρέχουσες τιμές με το ποσό των 3.62 δις Ευρώ, σε δε σταθερές τιμές του 2015 με το ποσό των 5.77 δις Ευρώ. Και δυστυχώς, από τότε μέχρι σήμερα το κόστος για τους φορολογούμενους διευρύνεται γιατί, αφενός η λειτουργία της επιχείρησης είναι ζημιογόνα και, αφετέρου γιατί, η χώρα χρεώνεται με αυξανόμενα πρόστιμα λόγω της καταδίκης της από το ΕΔικ για παράνομες επιδοτήσεις.

Η περίπτωση της ΛΑΡΚΟ προσέλκυσε την προσοχή μας γιατί είναι σημαντική για πολλούς λόγους. Ένας, για παράδειγμα, έχει να κάνει με την επιχειρηματική ιδέα, τα απαιτούμενα κεφάλαια για την υλοποίησή της σε διεθνώς ανταγωνιστική κλίμακα, τις οικονομικές δυνατότητες του επιχειρηματία που την προωθεί, καθώς και την δυνατότητά του να προσελκύσει το ενδιαφέρον άλλων επενδυτών. Ένας άλλος λόγος σχετίζεται με τις συνθήκες πολιτικής οικονομίας που επικρατούν στην χώρα όταν η επιχειρηματική ιδέα προβάλλεται. Και τούτο γιατί, μια επιχειρηματική ιδέα που δεν είναι εφικτή όταν η χώρα βρίσκεται σε σχετική σπασιμότητα κεφαλαίων λόγω χαμηλού επιπέδου ανάπτυξης, μπορεί να γίνει εφικτή αργότερα ή ενδεχομένως με την αναζήτηση κεφαλαίων και γνώσεων από το εξωτερικό. Η ιδέα της εκμετάλλευσης των σιδηρονικελιούχων μεταλλευμάτων της χώρας ήταν λαμπρή, άκαιρη, και εξαρχής θνησιγενής. Ότι η πιθανότητα επιτυχίας το 1963 ήταν σχεδόν μηδενική, φάνηκε από την αποχώρηση από το επιχειρηματικό σχήμα της Γαλλικής εταιρείας LE NICKELL, η οποία διέθετε πάνω από 100 χρόνια γνώση της σχετικής τεχνολογίας και της διεθνούς αγοράς. Αντιθέτως, η παραμονή της γαλλικής εταιρείας Pechiney στην παραγωγή αλουμίνας και αλουμινίου για αρκετά χρόνια επέτρεψε την μεταφορά οργανωτικής και τεχνικής γνώσης και έ-

δωσε την ευκαιρία στην χώρα να γίνει μετέπειτα σημαίνων διεθνής παραγωγός αυτού του μετάλλου και των εξ' αυτού μεταποιητικών προϊόντων.

Τέλος, η περίπτωση της ΛΑΡΚΟ είναι ιδιαίτερα σημαντική για δύο τουλάχιστον λόγους. Ο πρώτος έχει να κάνει με την διαπίστωση ότι, η αποτυχία για την ανάδειξή της εν λόγω εταιρείας σε μια πρότυπη εξαγωγική επιχείρηση σιδηρονικελίου, μετά 60 χρόνια προσπαθειών και με τεράστιο κόστος για τους Έλληνες φορολογούμενους, αποτελεί σπουδαία πηγή γνώσης για επιχειρηματίες, διαχειριστές, πολιτικούς, πολιτικούς επιστήμονες, τραπεζίτες, και λοιπές σχετικές ειδικότητες. Αυτό σημαίνει ότι αξίζει να ταυτοποιηθούν τα λάθη που έγιναν από την σκοπιά της δημόσιας οικονομικής πολιτικής και να αναδειχθούν οι λόγοι προς γνώση και αποφυγή της επανάληψής τους στο μέλλον. Ο δεύτερος λόγος έχει να κάνει αφενός με το κλείσιμο της παρούσας φάσης, ώστε η χώρα να συμμορφωθεί με την απόφαση του ΕΔικ, και αφετέρου με το ερώτημα. Ενόψει της αύξησης της διεθνούς ζήτησης του νικελίου λόγω της αναμενόμενης μεταστροφής στην ηλεκτροκίνηση των αυτοκινήτων κατά τις προσεχείς δεκαετίες, έχει προοπτικές η εκμετάλλευση των νικελιούχων μεταλλευμάτων της χώρας μας; Αν ναι, πιο υπόδειγμα επένδυσης προσφέρεται; Ίσως, η απάντηση στο τελευταίο ερώτημα μπορεί να αναζητηθεί στην τεράστια για τα δεδομένα της χώρας ξένη επένδυση στην εκμετάλλευση των ορυχείων χρυσού στην Χαλκιδική.

5. βιβλιογραφία

Α. Ελληνική

- Ζευγώλης, Ε. Ν., (1995), *ΛΑΡΚΟ: Οι Δυνατότητες και οι Προοπτικές της*. Ανάκτηση από https://www.researchgate.net/publication/320857176_LARKO_Oi_Dynatotetes_kai_oi_Prooptikes_tes_LARCO_Present_State_and_Perspective
- Ζευγώλης, Ε. Ν., (1997), *Το Σιδηρονικέλιο και η Συμβολή του στην Οικονομική και Τεχνολογική Ανάπτυξη της Χώρας*. Παρουσιάστηκε στο Scientific Meeting for the 50 Years of School of Mining and Metallurgical Engineering, NTUA. Ανάκτηση από: https://www.researchgate.net/publication/320867728_To_Sideronikelio_kai_e_Symboule_tou_sten_Oikonomike_kai_Technologike_Anaptixhe_tes_Choras_The_Greek_Ferronickel_and_its_Contribution_to_the_Economic_and_Technological_Development_of_Greece
- Ζευγώλης, Ε. Ν., (2009), *Η Σύγχρονη Ιστορία της Μεταλλουργίας του Ελληνικού Σιδηρονικελίου*. Ανάκτηση από: https://www.researchgate.net/publication/321050850_E_Synchrone_Istoria_tes_Metallourgias_tou_Ellenikou_Sideronikeliou_The_Contemporary_History_of_the_Greek_Ferronickel_Industry
- Ζευγώλης, Ε. Ν., (1996), *Η ΓΜΜ ΑΕ ΛΑΡΚΟ Ανάπτυξη και Προοπτικές*. Ανάκτηση από: https://www.researchgate.net/publication/320862472_E_GMM_AE_LARKO_Anaptixhe_kai_Prooptikes_GMM_SA_LARCO_Development_and_Prospects
- IOBE. (2010), *Η Ελληνική Οικονομία 02/10*. Τριμηνιαία Έκθεση Αρ. Τεύχους 60. Ανάκτηση από: http://iobe.gr/docs/economy/ECO_Q2_10_REP_GR.pdf
- IOBE. (2016), *Η συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας*. Ανάκτηση από: http://iobe.gr/docs/research/RES_05_F_31032016_REP_GR.pdf
- Μπήτρος Γ. Κ., Καραγιάννης, Α. Δ., (2011), *Δημιουργική κρίση σε δημοκρατία και οικονομία με παράδειγμα τη σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Παπαϊωάννου, Γ. (2017), «*Κοινωνικά Δίκτυα και Οικονομική Μεταβολή*» [Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο], Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. Ανάκτηση από <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/41257>.
- Σακελλαρόπουλος, Θ., (2011), «Οικονομική κρίση και κρατική παρέμβαση: η ιστορία των προβληματικών επιχειρήσεων», στο Σακελλαρόπουλος Θ. (2011) (επιμ.), *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα: Διόνικος.
- Τσάτσος, Γ., (2021), «Βιομηχανία», Οικονομική Επιθεώρηση, Τεύχος 1010, Σεπτέμβριος 2021.
- Χρηστίδης, Κ., (1984), «Προβληματικές επιχειρήσεις και προβληματικές κυβερνήσεις,» το οποίο περιλαμβάνεται στο βιβλίο του ιδίου *Ελεύθερη οικονομία: Γιατί;* Αθήνα:Κ.Π.Ε.Ε, σελ. 168-178.

Β. Ξενόγλωσση

European Commission, (2014), “ State aid: Commission finds that Greek mining company Larco received incompatible state aid; opens way to sale of some assets”. Ανάκτηση από:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_328

U.S. Geological Survey. (2021), *2017–2018 Minerals Yearbook*. U.S. Geological Survey. Ανάκτηση από:

<https://prd-wret.s3.us-west2.amazonaws.com/assets/palladium/production/atoms/files/myb3-2017-18-gr.pdf>.

Δημοσιογραφικές Πηγές

Capital.gr, (2006), «ΔΕΗ: Μείωση 34,7% στα κέρδη», Capital.gr, 29/8/2006. Ανάκτηση από:

<https://www.capital.gr/epixeiriseis/136939/dei-meiosi-34-7-sta-kerdi>

Δασκαλοπούλου, Ν., Χατζηγεωργίου, Α., (2020). «ΛΑΡΚΟ, «Ανατομία ενός οικονομικού εγκλήματος», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 18/10/20 Ανάκτηση από:

https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/264620_larko-anatomia-enos-oikonomikoy-egklimatos .

Κορφιάτης, Χ., (2008), «Η ιστορία και οι αμαρτίες της εταιρείας». *Το Βήμα*, 25/11/2008. Ανάκτηση από

<https://www.tovima.gr/2008/11/25/archive/i-istoria-kai-oi-amarties-tis-etaireias/>

Λιάγγου, Χ., (2020), «Σκανδαλώδεις αποδοχές στη ζημιογόνο ΛΑΡΚΟ», *Η Καθημερινή* 19/5/20. Ανάκτηση από:

<https://www.kathimerini.gr/economy/local/1078596/skandalodeis-apodoches-sti-zimiogono-larko/> .

Μπέλλος, Η.. (2022), «ΛΑΡΚΟ, στο τραπέζι ακόμα και η πτώχευσή της», *Η Καθημερινή*, 16/02/2022, Ανάκτηση από:

<https://www.kathimerini.gr/economy/561721180/larko-sto-trapezi-akoma-kai-i-ptocheysi-tis/>.

Ναυτεμπορική (2022), «Τέλος εποχής: Απολύονται οι 1080 εργαζόμενοι». Ανάκτηση από:

<https://www.naftemporiki.gr/business/1293282/larko-telos-epochis-apolyontai-oi-1080-ergazomenoi-xekinoun-diagonismo/>.

Στεφανάκης, Γ. Κ., (2022), «Ποιος θα πληρώσει;», *Εστία*, 25/01/2022, σ. 8.

Φλουδόπουλος, Χ., (2009), «Η ΛΑΡΚΟ στο χέιλος του γκρεμού», *Capital.gr* , 26/1/2009. Ανάκτηση από <https://www.capital.gr/epixeiriseis/662244/i-larko-sto-xeilos-tou-gkremou> .

Φλουδόπουλος, Χ., (2020). «ΛΑΡΚΟ: Πώληση μέχρι τον Γενάρη του 2021, αλλιώς πτώχευση», *Capital.gr*, 16//2020 Ανάκτηση από:

<https://www.capital.gr/epixeiriseis/3411279/larko-polisi-mexri-ton-genari-tou-2021-allios-ptoxeusi>

Πηγές Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων

Υπόθεση C-481/16, Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 9ης Νοεμβρίου 2017: Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας Παράβαση κράτους μέλους – Κρατικές ενισχύσεις – Ενίσχυση η οποία κρίθηκε παράνομη και μη συμβατή με τη εσωτερική αγορά – Υποχρέωση ανακτήσεως – Υποχρέωση ενημερώσεως – Μη εκπλήρωση – Μέσα άμυνας – Απόλυτη αδυναμία εκτελέσεως. Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0481>

Υπόθεση C-51/20, Απόφαση του Δικαστηρίου (δεύτερο τμήμα) της 20ής Ιανουαρίου 2022: Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας. Παράβαση κράτους μέλους – Κρατικές ενισχύσεις – Ενισχύσεις που κρίθηκαν παράνομες και μη συμβατές με την εσωτερική αγορά – Υποχρέωση ανάκτησης – Απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση – Μη εκτέλεση – Μη τήρηση της υποχρέωσης ανάκτησης παράνομων και μη συμβατών ενισχύσεων – Οικονομικές κυρώσεις – Αναλογικός και αποτρεπτικός χαρακτήρας – Χρηματική ποινή – Κατ' αποκοπήν ποσό – Ικανότητα πληρωμής – Στάθμιση των ψήφων του κράτους μέλους στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62020CJ0051>

2014/539/EE: Απόφαση της Επιτροπής, της 27ης Μαρτίου 2014, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.34572 (13/C) (ex 13/NN) που χορήγησε η Ελλάδα προς τη ΛΑΡΚΟ Γενική Μεταλλευτική & Μεταλλουργική Εταιρεία ΑΕ [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό C(2014) 1818] Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ (OJ L 254 28.08.2014, p. 24, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2014/539/oj>)

Απόφαση C(2013) 1167, 06.03.2013 Κρατική ενίσχυση SA.34572 (2013/C) (πρώην 2013/NN) – Ελλάδα Εικαζόμενες κρατικές ενισχύσεις υπέρ της επιχείρησης ΛΑΡΚΟ Γενική Μεταλλευτική και Μεταλλουργική ΑΕ.

European Commission Press release, Brussels, 27 March 2014, [State aid: Commission finds that Greek mining company Larco received incompatible state aid; opens way to sale of some assets.](#)

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ανακοινωθέν Τύπου αριθ. 8/22, Λουξεμβούργο, 20 Ιανουαρίου 2022, Απόφαση στην υπόθεση C-51/20 Επιτροπή κατά Ελλάδας (Ανάκτηση κρατικών ενισχύσεων – Σιδηρονικέλιο).

Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 9ης Νοεμβρίου 2017 – Επιτροπή κατά Ελλάδας (Υπόθεση C-481/16)(1) «Παράβαση κράτους μέλους – Κρατικές ενισχύσεις – Ενίσχυση η οποία κρίθηκε παράνομη και μη συμβατή με τη εσωτερική αγορά – Υποχρέωση ανακτήσεως – Υποχρέωση ενημερώσεως – Μη εκπλήρωση – Μέσα άμυνας – Απόλυτη αδυναμία εκτελέσεως».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Σύντομο ιστορικό της καταδίκης της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο
για παράνομες επιδοτήσεις στην περίπτωση της ΛΑΡΚΟ

Από το 2013 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕπ) ξεκίνησε να ερευνά για τυχόν κρατικές ενισχύσεις που δόθηκαν στην ΛΑΡΚΟ την προηγούμενη περίοδο. Το 2013, κοινοποιώντας απόφασή²⁶ της προς τον τότε Έλληνα Υπουργό Οικονομικών, σημειώνει ότι από το 2008 μέχρι το 2011 το ελληνικό δημόσιο προχώρησε στις παρακάτω ενέργειες, των οποίων η νομιμότητα επρόκειτο να γίνει αντικείμενο επισταμένης έρευνας:

- 2008: χορήγησε εγγύηση για δάνειο ύψους 30 εκατ. Ευρώ από την Αγροτική Τράπεζα.
- 2009: πρότεινε αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου ύψους 134 εκατ. Ευρώ, η οποία κατέληξε σε συνολική αύξηση μετοχικού κεφαλαίου 65,5 εκατ. Ευρώ. Το Δημόσιο συμμετείχε με 45 εκατ. Ευρώ (69% της συνολικής εισφοράς κεφαλαίου) και με 20,5 εκατ. Ευρώ εισφορά της Εθνικής Τράπεζας (31%).
- 2010: χορήγησε εγγύηση για την κάλυψη εγγυητικής επιστολής που παρέσχε η Εθνική Τράπεζα για χρέος ύψους 10,8 εκατ. Ευρώ της ΛΑΡΚΟ.²⁷
- 2010: δεν προχώρησε σε είσπραξη φορολογικού προστίμου που αφορούσε την απόρριψη λογιστικής εγγραφή ορισμένων ζημιών που προκύπτουν από συμβάσεις αντιστάθμισης (hedging) για την τιμή του νικελίου.²⁸
- 2011: χορήγησε εγγύηση για δύο δάνεια από την Αγροτική Τράπεζα συνολικής αξίας 50 εκατ. Ευρώ.²⁹

Πράγματι, το 2014 υποβλήθηκε από την ΕΕπ η πρώτη διαπίστωση των παράνομων ενισχύσεων του Ελληνικού κράτους προς την ΛΑΡΚΟ, ύψους 135.8 εκατ. Ευρώ. Αυτή συνοδευόταν με την εντολή όπως η Ελλάδα προβεί εντός των προβλεπόμενων χρονικών ορίων στην ανάκτηση όλου του ποσού των ενισχύσεων που είχαν δοθεί πλέον τόκων.³⁰ Αλλά καθώς οι Ελληνικές αρχές δεν ανταποκρίθηκαν, η ΕΕπ υπέβαλε έστειλε την υπόθεση στο Ευρωπαϊκό δικαστήριο.

²⁶ [C\(2013\) 1167](#), 06.03.2013.

²⁷ Επίσης, η απόφαση της ΕΕ σημειώνει τα εξής: «Η προμήθεια εγγύησης που καταβλήθηκε στο Δημόσιο ήταν 1% και η εγγύηση κάλυπτε το 100% του κινδύνου που συνδέεται με τη σχετική εγγυητική επιστολή. Επιπλέον, η κρατική εγγύηση ήταν αόριστης διάρκειας. Τέλος, η προμήθεια που χρεώθηκε από την ΕΤΕ στη ΛΑΡΚΟ ήταν ίση με 0,5% ανά τρίμηνο, δηλαδή 2% σε ετήσια βάση. Η ΛΑΡΚΟ την εποχή εκείνη ήταν προβληματική επιχείρηση».

²⁸ Η Απόφαση της ΕΕ κατέληξε μάλιστα στο προκαταρκτικό συμπέρασμα πως η μη είσπραξη του προστίμου παρέσχε στην εταιρεία επιλεκτικό πλεονέκτημα.

²⁹ Σημειώνεται πως το ένα δάνειο των 20 εκατ. Ευρώ ήταν ληξιπρόθεσμο όταν χορηγήθηκε η εν λόγω εγγύηση.

³⁰ European Commission Press release Brussels, 27 March 2014 [State aid: Commission finds that Greek mining company Larco received incompatible state aid; opens way to sale of some assets.](#)

Το τελευταίο, το 2017, έκρινε με την *Απόφαση στην Υπόθεση C-481/16* ότι η Ελλάδα παρέβη τις υποχρεώσεις της σχετικά με την ανάκτηση των παράνομων και μη συμβατών με την εσωτερική αγορά ενισχύσεων.³¹ Εντούτοις, παρά την καταδίκη και τις συνεπαγόμενες συνέπειες, η ΛΑΡΚΟ συνέχισε να λειτουργεί συσσωρεύοντας ζημιές και χρέη σε προμηθευτές, κυρίως υπό κρατική διαχείριση. Έτσι, στις αρχές του 2022, το ΕΔικ με την *Απόφαση στην υπόθεση C-51/20 Επιτροπή κατά Ελλάδας (Ανάκτηση κρατικών ενισχύσεων – Σιδηρονικέλιο)* υποχρέωσε την Ελλάδα στην εφάπαξ καταβολή ποσού 5,5 εκατ. Ευρώ ως πρόστιμο και σε χρηματική ποινή ύψους άνω των 4 εκατ. Ευρώ ανά εξαμήνο καθυστέρησης,³² με το σκεπτικό ότι: η Ελλάδα δεν ανέκτησε τις κρατικές ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στη ΛΑΡΚΟ, όπως όφειλε σύμφωνα με την 2014/539/ΕΕ: *Απόφαση της Επιτροπής, της 27ης Μαρτίου 2014*.³³

Ειδικότερα, όπως φαίνεται και από τον Πίνακα Α1, εάν το Ελληνικό Δημόσιο δεν εισπράξει τις παράνομες κρατικές ενισχύσεις μέσα στην επόμενη πενταετία, το ύψος του συνολικού προστίμου θα ξεπεράσει τα 65 εκατ. Ευρώ. Εάν καταφέρει να εισπράξει το ποσό μέχρι το τέλος του 2023, τότε το πρόστιμο θα διαμορφωθεί κοντά στα 23 εκατ. Ευρώ.

Πίνακας Α1

Ύψος προστίμου σε σχέση με τον χρόνο ανάκτησης των
κρατικών ενισχύσεων (σε εκατ. Ευρώ)

Εφάπαξ Πρόστιμο	5,50
Περίοδος ανάκτησης (σε ορίζοντα 5ετίας)	Εκτίμηση ύψους συνολικού προστίμου
Ανάκτηση πριν το τέλος του πρώτου εξαμήνου 2022	9,80
Ανάκτηση πριν το τέλος του δεύτερου εξαμήνου 2022	14,10
Ανάκτηση πριν το τέλος του πρώτου εξαμήνου 2023	18,40
Ανάκτηση πριν το τέλος του δεύτερου εξαμήνου 2023	22,70
Ανάκτηση πριν το τέλος του πρώτου εξαμήνου 2024	27,00
Ανάκτηση πριν το τέλος του δεύτερου εξαμήνου 2024	31,30

³¹ Απόφαση του Δικαστηρίου (έκτο τμήμα) της 9ης Νοεμβρίου 2017 – Επιτροπή κατά Ελλάδας (Υπόθεση [C-481/16](#))(1) «Παράβαση κράτους μέλους – Κρατικές ενισχύσεις – Ενίσχυση η οποία κρίθηκε παράνομη και μη συμβατή με τη εσωτερική αγορά – Υποχρέωση ανακτίσεως – Υποχρέωση ενημερώσεως – Μη εκπλήρωση – Μέσα άμυνας – Απόλυτη αδυναμία εκτελέσεως».

³² Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ανακοινωθέν Τύπου αριθ. 8/22, Λουξεμβούργο, 20 Ιανουαρίου 2022, Απόφαση στην υπόθεση C-51/20 Επιτροπή κατά Ελλάδας (Ανάκτηση κρατικών ενισχύσεων – Σιδηρονικέλιο).

³³ 2014/539/ΕΕ: Απόφαση της Επιτροπής, της 27ης Μαρτίου 2014, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.34572 (13/C) (ex 13/NN) που χορήγησε η Ελλάδα προς τη ΛΑΡΚΟ Γενική Μεταλλευτική & Μεταλλουργική Εταιρεία ΑΕ [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό [C\(2014\) 1818](#)].

Ανάκτηση πριν το τέλος του πρώτου εξαμήνου 2025	35,60
Ανάκτηση πριν το τέλος του δεύτερου εξαμήνου 2025	39,90
Ανάκτηση πριν το τέλος του πρώτου εξαμήνου 2026	44,20
Ανάκτηση πριν το τέλος του δεύτερου εξαμήνου 2026	48,50
Ανάκτηση πριν το τέλος του πρώτου εξαμήνου 2026	52,80
Ανάκτηση πριν το τέλος του δεύτερου εξαμήνου 2027	57,10
Ανάκτηση πριν το τέλος του πρώτου εξαμήνου 2027	61,40
Ανάκτηση πριν το τέλος του δεύτερου εξαμήνου 2027	65,70

Συμπερασματικά, η καταδίκη από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και η μη ανάκτηση των παράνομων ενισχύσεων που νόθευσαν τον ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά και παραβίασαν τους κανόνες της ΕΕ περί κρατικών ενισχύσεων, επικυρώνει με τον χειρότερο τρόπο την αναποτελεσματική κρατική διαχείριση διάσωσης της ΛΑΡΚΟ από το 1982 μέχρι σήμερα. Σχετικά, είναι αξιοσημείωτο να επισημανθεί ότι, στην απόφασή του το ΕΔικ κάνει μνεία στον επαναλαμβανόμενο χαρακτήρα των παραβατικών κρατικών ενισχύσεων από την πλευρά της Ελλάδας, καθώς έχει καταδικαστεί ξανά λόγω μη εκτέλεσης αποφάσεων ανάκτησης ενισχύσεων στις εξής υποθέσεις: Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-354/10 (2012), Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-485/10 (2012), Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-263/12 (2013) και Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-363/16 (2018).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Πρωτογενή δεδομένα και μεθοδολογικές σημειώσεις

Πρωτογενή δεδομένα

Τα δεδομένα των ισολογισμών της ΛΑΡΚΟ, βάσει των οποίων έχει υπολογιστεί το δημοσιονομικό κόστος της εταιρείας, προέρχονται από τις παρακάτω πηγές:

Για τις περιόδους 1965-1986 και 1989-1991, τα δεδομένα προέρχονται από τον ετήσιο επιχειρηματικό κατάλογο της ICAP *Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός*.³⁴ Τα τεύχη είναι διαθέσιμα και προσβάσιμα στη βιβλιοθήκη του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ).

Για την περίοδο 1992-2013 τα δεδομένα προέρχονται απευθείας από τους δημοσιευμένους ισολογισμούς της εταιρείας στα αντίστοιχα ΦΕΚ. Αυτά, που είναι διαθέσιμα από την εφημερίδα *Ναυτεμπορική* με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες premium services.³⁵ Επικουρικά, τα δεδομένα της περιόδου 1991-2005 διασταυρώθηκαν με τα δεδομένα από τον ετήσιο επιχειρηματικό κατάλογο της ICAP *Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός* και τα δεδομένα που παρουσιάζονται από τον Ε. Ζευγώλη, ομότιμο καθηγητή ΕΜΠ και πρώην Πρόεδρο Δ. Σ. ΛΑΡΚΟ.³⁶

Για την περίοδο 2014-2015 τα δεδομένα προέρχονται α) από τις ετήσιες αναφορές *Έκθεση του Διοικητικού Συμβουλίου προς τη Γενική Συνέλευση*, επί της οικονομικής καταστάσεως της εταιρείας κατά τις χρήσεις 01/01/2014-31/12/2014, και β) την *25η Διαχειριστική Χρήση και Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις Χρήσεως 2015*, με την επ' αυτών *Έκθεση Διοικητικού Συμβουλίου* που είναι διαθέσιμα και προσβάσιμα στο Γενικό Εμπορικό Μητρώο (ΓΕΜΗ). Για δε την περίοδο 2016-2019 τα δεδομένα προέρχονται από το άρθρο της [Λιάγγου \(2020\)](#).

Όπως είναι αναμενόμενο, οι διαφορετικές πηγές των στοιχείων μπορούν να ανασυνθέσουν ορισμένα μόνο από τα μεγέθη για το σύνολο της περιόδου που εξετάζεται. Το βασικότερο μέγεθος, πάνω στο οποίο στηρίζεται και η ανάλυση μας, είναι τα *καθαρά αποτελέσματα χρήσης (κέρδη ή ζημίες)*, που ανακτήθηκε σχεδόν για ολόκληρη την εξεταζόμενη περίοδο. Ο Πίνακας Α1 που παρουσιάζει τα πρωτογενή δεδομένα και την προέλευση τους.

³⁴ Τα νεότερα τεύχη που δεν περιλαμβάνουν τα στοιχεία της ΛΑΡΚΟ είναι διαθέσιμα [εδώ](#).

³⁵ Σύνδεση για συνδρομητές [εδώ](#).

³⁶ Ζευγώλης Ε.Ν., (1995), *ΛΑΡΚΟ: Οι Δυνατότητες και οι Προοπτικές της*, διαθέσιμο [εδώ](#).

**Πίνακας Β: Πρωτογενή δεδομένα.
Καθαρά αποτελέσματα χρήσης**

Έτος	(κέρδη / ζημιές)	Πηγή	Έντυπο	Νόμισμα
1965	-70.475,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δολάρια ΗΠΑ
1966	-18.185,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δολάρια ΗΠΑ
1967	-368.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δολάρια ΗΠΑ
1968	14.100.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1969	105.425.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1970	630.293.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1971	16.900.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1972	17.200.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1973	77.638.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1974	94.514.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1975	412.303.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1976	466.563.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1977	-9.153.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1978	- 87.118.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1979	56.370.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1980	-662.781.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1981	-866.033.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1982	-16.621.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1983	-3.140.548.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1984	-2.065.992.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1985	-877.518.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1986	-5.425.913.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1987		N/A	N/A	N/A
1988		N/A	N/A	N/A
1989-1990	3.263.451.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1991	-7.569.722.000,00	I - CAP	Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός	Δραχμές
1992	-9.330.203.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Δραχμές
1993	- 20.145.661.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Δραχμές
1994	- 15.492.928.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Δραχμές
1995	1.055.227.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Δραχμές
1996	943.209.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Δραχμές
1997	13.080.925.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Δραχμές
1998	-4.709.419.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Δραχμές
1999	-2.461.810.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Δραχμές

2000	23.496.000,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2001	27.985.910,71	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2002	27.007.020,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2003	9.913.875,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2004	171.455,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2005	21.322.562,00	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2006	30.136.610,62	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2007	23.087.633,27	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2008	116.335.623,33	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2009	105.494.208,19	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2010	6.411.256,31	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2011	6.598.825,48	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2012	34.094.922,48	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2013	76.155.636,58	Ναυτεμπορική	ΦΕΚ Ισολογισμού	Ευρώ
2014	39.714.627,47	ΓΕΜΗ	A	Ευρώ
2015	79.323.424,90	ΓΕΜΗ	B	Ευρώ
2016	6.330.000,00	Καθημερινή	Γ	Ευρώ
2017	67.470.000,00	Καθημερινή	Γ	Ευρώ
2018	30.190.000,00	Καθημερινή	Γ	Ευρώ
2019	-98.820.000,00	Καθημερινή	Γ	Ευρώ

Σημειώσεις:

A: Έκθεση του Διοικητικού Συμβουλίου προς τη Γενική Συνέλευση επί των Οικονομικών Καταστάσεων της Χρήσεως 01/01/2014-31/12/2014, 25η Διαχειριστική Χρήση.

B: Χρηματοοικονομικές Καταστάσεις Χρήσεως 2015 με την Έκθεση Διοικητικού Συμβουλίου.

Γ: [Λιάγγου \(2020\)](#).

Μεθοδολογικές σημειώσεις

Τα καθαρά αποτελέσματα χρήσης (κέρδη ή ζημιές) από τις παραπάνω πηγές δίδονται για την περίοδο 1965-1967 σε δολάρια ΗΠΑ, για τις περιόδους 1968-1986 και 1989-1999 σε δραχμές, ενώ για την περίοδο 2000-2019 σε ευρώ. Τα δεδομένα της περιόδου 1965-1967 μετατράπηκαν από δολάρια ΗΠΑ σε ελληνικές δραχμές, με αντιστοιχία 1 δραχμή = \$30,00.³⁷ Στη συνέχεια, τα δεδομένα της περιόδου 1965-1999 (που ήταν πλέον όλα σε ελληνικές δραχμές σε τρέχουσες τιμές) μετατράπηκαν σε ευρώ με αντιστοιχία 1 ευρώ = 0,00293470286140 δραχμές.³⁸ Πλέον, όλα τα δεδομένα της περιόδου 1965-2019 ήταν διαθέσιμα σε ευρώ σε τρέχουσες τιμές. Στη συνέχεια, όλα τα δεδομένα της περιόδου 1965-2019 μετατράπηκαν σε σταθερές τιμές 2015 (2015=100), χρησιμοποιώντας το *GDP Implicit Price Deflator*.³⁹

Το δημοσιονομικό κόστος της ΛΑΡΚΟ, δηλαδή το κόστος χρηματοδότησης της ΛΑΡΚΟ από το κράτος, υπολογίζεται από τα καθαρά αποτελέσματα χρήσης (κέρδη ή ζημιές) της εται-

³⁷ Ποσό σε δολάρια ΗΠΑ * 30.

³⁸ Ποσό σε ελληνικές δραχμές * 0,00293470286139773.

³⁹ Διαθέσιμο [εδώ](#). (Ποσό σε ευρώ και σε τρέχουσες τιμές / GDP Implicit Price Deflator in Greece) * 100.

ρείας από το 1989. Για την ακρίβεια, το 1982 ο έλεγχος της ΛΑΡΚΟ πέρασε στην ΕΤΕ (55%), την Εμπορική Τράπεζα (19%) και την Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων (ΑΕΕΧΠΛ), του ομίλου εταιρειών Μποδοσάκη (25%)⁴⁰ και συγκεκριμένα στις 21 Οκτωβρίου 1982 η ΛΑΡΚΟ τέθηκε σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης σε λειτουργία. Η εκκαθάριση της ΛΑΡΚΟ διήρκεσε από τις 17 Μαΐου 1987 έως τις 2 Φεβρουαρίου του 1989, ενώ στις 14 Δεκεμβρίου 1988 διενεργήθηκε πλειστηριασμός από τον ΟΑΕ, στον οποίο ο ίδιος ο Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων αναδείχθηκε υπερθεμάτισής.⁴¹ Στις 18 Μαΐου του 1989 οδήγησε στην ίδρυση της «νέας» ΛΑΡΚΟ⁴², με μετόχους τη ΔΕΗ (30%), τον ΟΑΕ (30%), την ΕΤΕ (23%) και την ΕΤΕΒΑ (17%).⁴³ Συνεπώς, υπολογίζουμε το δημοσιονομικό κόστος της εταιρείας από την στιγμή που πέρασε τον έλεγχο του ΟΑΕ το 1988 και ιδρύθηκε η «νέα» κρατική ΛΑΡΚΟ το 1989.

Για την σωστή εκτίμηση του δημοσιονομικού κόστους από το 1989 μέχρι το 2019 υπολογίζονται τα καθαρά αποτελέσματα χρήσης (κέρδη ή ζημίες) της εταιρείας τόσο σε τρέχουσες όσο και σε σταθερές τιμές 2015 με τον ανατοκισμό. Το επιτόκιο που χρησιμοποιήθηκε για τον ανατοκισμό προέρχεται από τα στοιχεία της AMECO. Χρησιμοποιήθηκε το *Interest rates: Nominal long-term interest rates (ILN)*⁴⁴ και τα στοιχεία είναι διαθέσιμα για έτη 1992-2019.⁴⁵

⁴⁰ Πηγή: Γεώργιος Παπαϊωάννου, *Κοινωνικά Δίκτυα και Οικονομική Μεταβολή*, Διδακτορική Διατριβή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 223-224. Διαθέσιμη [εδώ](#).

⁴¹ ΦΕΚ 384, Τεύχος Β, 24/05/1989, σελ. 3923.

⁴² Τυπικά η Γ.Μ.& Μ. Α.Ε. ΛΑΡΚΟ («νέα ΛΑΡΚΟ») διαδέχθηκε την Α.Ε.Μ.Μ.Ε.Λ. ΛΑΡΚΟ («παλιά ΛΑΡΚΟ»).

⁴³ Όπως πριν, σελ. 224.

⁴⁴ Ορισμός του συγκεκριμένου μεγέθους σύμφωνα με την AMECO είναι «*Central government bonds, based on 12-month Treasury bond*». Διαθέσιμο [εδώ](#), σελ. 102. Επίσης, χρησιμοποιώντας τα στοιχεία του IMF *Interest rates for government bonds* (διαθέσιμα [εδώ](#)) το αποτέλεσμα δεν διαφέρει σημαντικά (10,7 δις ευρώ αντί για 11,2 δις ευρώ).

⁴⁵ (Ποσό σε ευρώ σταθερές τιμές 2015_t + Ποσό σε ευρώ, σταθερές τιμές 2015_{t-1}) * Interest rates: Nominal long-term interest rates.

**Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

**Σειρά Ερευνητικών Δοκιμίων στα Ελληνικά
(Working Papers Series Gr.)**

2004-2007

1. **Γεώργιος Κ. Μπήτρος**, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και **Αναστάσιος Δ. Καραγιάννης**, Πανεπιστήμιο Πειραιώς. ΕΝΑ ΕΥΕΛΙΚΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ. Υπό δημοσίευση: Στον Τόμο «Μελέτες προς τιμή του Καθηγητή Σ. Σαραντίδη», 2004.
2. **Γεώργιος Κ. Μπήτρος**, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. ΟΙ ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ. (2004).
3. **Γεώργιος Κ. Μπήτρος**, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και **Αναστάσιος Δ. Καραγιάννης**, Πανεπιστήμιο Πειραιώς. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ: ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Υπό δημοσίευση σε συντετμημένη μορφή στο περιοδικό *Επιστήμη και Κοινωνία*. (2007).

2022

01-22 Η ΛΑΡΚΟ και οι φορολογούμενοι, Γεώργιος Κ. Μπήτρος και Κωνσταντίνος Σαραβάκος

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Το Τμήμα είναι το παλαιότερο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών στην Ελλάδα πρωτοπόρο στη διοργάνωση μεταπτυχιακών σπουδών στα Οικονομικά από το 1978. Προτεραιότητά του ήταν πάντα να συγκεντρώνει υψηλής ειδίκευσης ακαδημαϊκούς και υψηλής ποιότητας φοιτητές. Τα μέλη ΔΕΠ ειδικεύονται σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων στα οικονομικά, με διδακτική και ερευνητική εμπειρία σε παγκοσμίου φήμης πανεπιστήμια και δημοσιεύσεις σε κορυφαία ακαδημαϊκά περιοδικά.

Το Τμήμα προσπαθεί διαρκώς να διατηρήσει το υψηλό επίπεδο έρευνας και διδασκαλίας του. Καλύπτει ένα ευρύ φάσμα οικονομικών μελετών σε μικρο-και μακροοικονομική ανάλυση, τραπεζικά και χρηματοοικονομικά, δημόσια και νομισματικά οικονομικά, διεθνή και αγροτική οικονομική, οικονομικά της εργασίας, βιομηχανική οργάνωση και στρατηγική, οικονομική του περιβάλλοντος και φυσικών πόρων, οικονομική ιστορία και σχετικά ποσοτικά εργαλεία μαθηματικών, στατιστικής και οικονομετρίας.

Το προπτυχιακό του πρόγραμμα προσελκύει υψηλής ποιότητας φοιτητές, οι οποίοι, μετά την επιτυχή ολοκλήρωση των σπουδών τους, έχουν εξαιρετικές προοπτικές απασχόλησης στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, συμπεριλαμβανομένων τομέων όπως ο επιχειρηματικός, ο τραπεζικός, η οικονομία και οι συμβουλευτικές υπηρεσίες. Επίσης, οι απόφοιτοι του προγράμματος έχουν στέρεες βάσεις στα οικονομικά και στα συναφή εργαλεία και γίνονται συνεχώς δεκτοί σε κορυφαία μεταπτυχιακά προγράμματα διεθνώς. Προσφέρονται τρεις ειδικότητες: 1. Οικονομική Θεωρία και Πολιτική, 2. Επιχειρησιακά Οικονομικά και Χρηματοοικονομικά και 3. Διεθνή και Ευρωπαϊκά Οικονομικά. Τα μεταπτυχιακά προγράμματα του Τμήματος (M.Sc και Ph.D) χαίρουν μεγάλης εκτίμησης και προσελκύουν κάθε χρόνο μεγάλο αριθμό εξαιρετικής ποιότητας υποψηφίους.

Περισσότερες πληροφορίες:
<https://www.dept.aueb.gr/el/econ/>